

תורה שבעל פה במעגלי המשנה

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעהיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה:

בשאלון זה פרק אחד	—	$(20 \times 1) + (16 \times 5)$
סך הכול	—	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

ענה על שש שאלות: על חמש מן השאלות 1-7 ועל שאלה 8 – שאלת חובה.

ענה על חמש מן השאלות 1-7 (לכל שאלה – 16 נקודות).

1. תורה ומצוות

- א. "... כך היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם" (בראשית רבה, פרשה א, א).
מהי כוונת המדרש ש"היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם"? (3 נקודות)
- ב. "רבי צדוק אומר: אל תעשם עטרה להתגדל בהם, ולא קרדום לחפור בהם...
הא למדת, כל הנהנה מדברי תורה – נוטל חיו מן העולם" (אבות, פרק ד', משנה ה').
(1) איזו הדרכה מעשית ללומדי תורה למד הרמב"ם ממשנה זו?
(2) כתוב טענה אחת שטען רבי יוסף קארו נגד דברי הרמב"ם.
(7 נקודות)
- ג. "כך היא דרכה של תורה: פת במלח תאכל... ובתורה אתה עמל" (אבות, פרק ו', משנה ד').
(1) על פי הרב צבי יהודה קוק, הסבר את ההנחיה של המשנה.
(2) הרב צבי יהודה קוק שלל אפשרות מסוימת להבין את ההנחיה של המשנה. מהי אפשרות זו?
(6 נקודות)

2. צדקה, אמת ויושר

- א. "האומר: 'שלי שלי ושליך שליך' – זו מידה בינונית, ויש אומרים: זו מידת סדום" (אבות, פרק ה', משנה י').
על פי רבנו יונה, משנה זו עוסקת בנתינת צדקה, ולכן הוא הקשה על דברי המשנה:
"וקשה, שאיך יאמרו שזו מידה בינונית, והלוא המונע עצמו מליתן צדקה רשע גמור הוא?".
הסבר את הקושי של רבנו יונה, וכתוב את התירוץ שלו לקושי זה. (7 נקודות)
- ב. "אין מפרכסין לא את האדם, ולא את הבהמה, ולא את הכלים" (בבא מציעא, פרק ד', משנה י"ב).
הסבר בלשונך את המילים "אין מפרכסין", וכתוב מה הטעם לאיסור זה. (3 נקודות)
- ג. "ולא יסרהו בחברו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל" (רמב"ם, הלכות דעות, פרק ב', הלכה ו').
הסבר בלשונך את האיסור הנזכר בדברי הרמב"ם, וכתוב מדוע יש במעשה זה גיבית דעת. (6 נקודות)

3. תפילה

א. תנא קמא ורבי יהודה נחלקו בנוגע לסוף זמן תפילת שחרית.

(1) מהו סוף זמן תפילת שחרית לפי תנא קמא, ומהו סוף זמן תפילת שחרית לפי רבי יהודה?

(2) על פי הגמרא, הסבר את הנימוק של כל אחד מהם.

(5 נקודות)

ב. (1) "תפילת המנחה עד הערב. רבי יהודה אומר: עד פלג המנחה" (ברכות, פרק ד', משנה א').

הסבר מהו "פלג המנחה".

(2) "תפילת הערב אין לה קבע" (שם).

הסבר משפט זה, וכתוב מדוע אין לתפילת הערב קבע.

(7 נקודות)

ג. "בתפילה יש שני קיומים [יסודות] נפרדים הכלולים במושג 'עבודה שבלב'."

(הרב יוסף דב סולוביצ'יק, שיעורים לזכר אבא מארי ז"ל)

על פי הרב יוסף דב סולוביצ'יק, מה הם שני היסודות השונים הכלולים בתפילה? (4 נקודות)

4. מועדים — ראש השנה

בתפילת מוסף בראש השנה אומרים שלוש ברכות ייחודיות: מלכויות, זיכרונות ושופרות.

א. (1) כמה פסוקים יש לומר לכל הפחות בכל אחת מן הברכות האלה? ציין את שתי הדעות שבמשנה.

(2) איזה סוג של פסוקים אין מזכירים בברכות האלה?

(6 נקודות)

ב. על פי דברי חז"ל בתוספתא, מהי המטרה של אמירת כל אחת מן הברכות האלה? (4 נקודות)

ג. על פי רבי יוסף אלבו ("ספר העיקרים"), כל אחת מן הברכות האלה רומזת על אחד משלושת עיקרי האמונה.

ציין על איזה עיקר רומזת כל אחת מן הברכות, והסבר באיזה אופן היא רומזת על עיקר זה. (6 נקודות)

5. מועדים – יום טוב

א. בנוגע להבדל בין שבת ליום טוב, כתב הרב מאיר שמחה הכהן מדווינסק ("משך חכמה") שיש שני סוגי מצוות: "יש מצוות המקשרין ישראל לאביהם שבשמיים, ויש מצוות המקשרים ישראל זה לזה..." ("משך חכמה, ויקרא כ"ג, כ"א).

- (1) כתוב לאיזה סוג מצוות שייכת מִצְוַת השבת, ולאיזה סוג מצוות שייכת מִצְוַת יום טוב.
- (2) כתוב הלכה אַחַת שהזכיר ה"משך חכמה" בדבריו, והסבר כיצד בהלכה זו בא לידי ביטוי ההבדל שהוא ציין בין שבת ליום טוב.

(7 נקודות)

ב. (1) הסבר בלשונך מהו "עירוב תבשילין", וכתוב מה עשיית "עירוב תבשילין" מאפשרת לאדם לעשות.

(2) הרב עובדיה מברטנורא כתב שני טעמים ל"עירוב תבשילין".

הסבר את שני הטעמים.

(9 נקודות)

6. כבודו של אדם

א. "רבי יהושע אומר: עין הרע, ויצר הרע, ושנאת הבריות – מוציאין את האדם מן העולם" (אבות, פרק ב', משנה י"א).

(1) מהי "עין הרע"?

(2) מהי "שנאת הבריות"? כתוב שני פירושים.

(6 נקודות)

ב. "נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש, ואל ילבין פני חברו ברבים" (תלמוד בבלי, ברכות, מג, ע"ב).

(1) כתוב מאיזה סיפור בתורה לומדים את המאמר המצוטט, והסבר כיצד לומדים מן הסיפור הזה את המאמר המצוטט.

(2) הראי"ה קוק נימק מאמר זה כך:

"נוח לו לאדם לאבד חיו הגשמיים הגופניים... ולא ילבין פני חברו ברבים, שמאפיל את כבוד חיי חברו

לעתיד בעב [ענן] שאינו נמחק" (הראי"ה קוק, עין אי"ה).

הסבר את הנימוק של הראי"ה קוק המודגש בקו.

(10 נקודות)

7. קטע שלא נלמד

למד את המשנה שלפניך, וענה על השאלות שאחריה. היעזר בפירוש של הרב פינחס קהתי המובא מתחת למשנה.
המשנה עוסקת באדם שהפקיד מעות אצל חברו, כלומר נתן לחברו מעות כדי שישמור לו עליהן. החבר ששומר עליהן הוא "שומר חנם", כלומר הוא אינו מקבל תשלום על השמירה.

בבא מציעא, פרק ג', משנה י'

המפקיד מעות אצל חברו,
צָרָרָו וְהַפְשִׁילוֹ לְאַחֲרָיו,
או שְׁמִסְרָן לְבָנוּ וּלְבִתּוֹ הַקְטָנִים,
וְנָעַל בְּפָנֵיהֶם שְׁלֹא כְּרָאוּי - חֵיב,
שְׁמֵר כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִים;
וְאִם שְׁמֵר כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִים - פְּטוּר.

פירוש הרב פינחס קהתי

שומר חנם אינו חייב על גנבה ועל אבדה ועל אונסים אחרים, אלא אם כן פָּשַׁע בשמירתו, היינו שלא שמר את הפיקדון כראוי. משנתנו באה ללמד איזו שמירה דרושה לפיקדון של מעות.

המפקיד מעות אצל חברו, צָרָרָו - קשר חברו את המעות בסודרו [בבגד שלו], וְהַפְשִׁילוֹ לְאַחֲרָיו - והניח את המעות הצרורות על כתפו... או שְׁמִסְרָן - שמסר חברו את המעות, לְבָנוּ וּלְבִתּוֹ הַקְטָנִים - שאינם בני שמירה, וְנָעַל בְּפָנֵיהֶם שְׁלֹא כְּרָאוּי - כלומר: או שהניח את המעות בביתו ובתיבתו ונעל בפני המעות שלא כראוי; בכל המקרים הללו, אם נגנבו או אבדו, חֵיב - השומר לשלם למפקיד, שְׁמֵר כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִים - שהמוליך מעות של פיקדון ממקום למקום, אין להן שמירה אלא בידו... ברם, בבית אין למעות שמירה אלא בקרקע... ואם שמר את המעות באופן אחר, אין זו שמירה כדרך השומרים... וְאִם שְׁמֵר כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִים - ונגנבו או שאבדו, פְּטוּר - מלשלם, ששומר חנם פטור על הגנבה ועל האבדה.

א. "המפקיד מעות אצל חברו, צָרָרָו וְהַפְשִׁילוֹ לְאַחֲרָיו, או שמסרן לבנו ולבתו הקטנים, ונעל בפניהם שלא כראוי - חייב".

(1) בציטוט שלפניך כתובות דוגמאות של מקרים שבהם הפקיד אדם מעות אצל חברו כדי שישמור לו עליהן והדין הוא שהשומר חייב.

הסבר בלשונך שתיים מן הדוגמאות האלה.

(2) בתיאור של המקרים שבמשנה לא מתואר מה קרה למעות בסופו של דבר. כתוב מה קרה למעות.

(9 נקודות)

ב. העתק מן המשנה את טעם הדין למקרים הנזכרים במשנה, והסבר את הטעם הזה. (4 נקודות)

ג. "ואם שמר כדרך השומרים - פטור".

בנוגע לאחת מן הדוגמאות ברישא של המשנה — כתוב כיצד צריך לשמור כדרך השומרים כדי להיות פטור.

(3 נקודות)

שאלה 8 — שאלת **חובה** (20 נקודות)
ענה על שניים מן הסעיפים א-ג (לכל סעיף — 10 נקודות).

8. א. ברכות

"בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא ועל פירות הארץ בורא פרי העץ לא יצא

על כולם אם אמר שהכול יצא" (ברכות, פרק ו', משנה ב').

(1) העתק למחברתך את הטבלה שלפניך, ושכך בה את המילים "יצא" או "לא יצא" על פי המשנה המצוטטת.

שם הכול	בורא פרי האדמה	בורא פרי העץ	שהכול
בירך על פירות האילן	—	—	
בירך על פירות הארץ	—	—	

(2) "על כולם אם אמר שהכול יצא".

I. הסבר מהי הכוונה במילים המודגשות בקו.

II. כתוב אם יצא ידי חובה לכתחילה או בדיעבד, והסבר מדוע יצא ידי חובה במקרה זה.

ב. בין אדם לחברו

"המניח את הכד ברשות הרבים, ובא אחר ונתקל בה ושברה – פטור. ואם הוזק בה – בעל החבית חייב בנזקו".

(בבא קמא, פרק ג', משנה א')

(1) "המניח את הכד ברשות הרבים, ובא אחר ונתקל בה ושברה – פטור".

לפי שמואל, בציטוט זה מדובר במצב של אפלה.

I. לפי שמואל, הסבר מדוע במצב של אפלה האדם פטור.

II. לפי שמואל, האם ההולך בדרך צריך להסתכל על הדרך ולהיזהר מלהזיק לחפצים המונחים בה?

הוכח דברך.

(2) "ואם הוזק בה – בעל החבית חייב בנזקו".

המילים המודגשות בקו הן חלק ממקרה. כתוב בלשונך את המקרה בשלמותו.

ג. שמיטה

(1) כתוב שתי מלאכות חקלאיות שאסורות בשביעית.

(2) "שביעית ניתנה לאכילה..." (שביעית, פרק ח', משנה ב').

מהו הכלל בעניין הדרך שבה מותר לאכול פירות שביעית?

(3) "אין מוכרין פירות שביעית – לא במידה, ולא במשקל, ולא במניין..." (שם).

I. אם אסור למכור במידה, במשקל ובמניין, כיצד קובעים את הכמות שקנה הקונה?

II. מדוע אסור למכור במידה, במשקל ובמניין? כתוב טעם אחד.

בהצלחה!

